

Ե Զ ՈՒ Թ Ա Բ Ա Ն Ա Կ Ա Ն

ՀԱՅԵՐԵՆ ԵՒ ՊՐԱՑԻ ԼԵԶՈՒՆԵՐԸ

1

ՀԱՅԵՐԵՆԻ ԶՈՑՆԱԿՆ ԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ
ՆՈԽԾԱԳՐԻ ԳԻՏՈՂԱԹԻՒՆԵՐ

§ 36. **Քմանակատառականց քմանականցման**
քննութիւնը՝ կ'առաջնորդէ զմել ուղղովի պյան
բարձրացնան հնիքրան ուսանամասորի թափան, որնց
իշխնին տարրն էր չ' Հնդկեր. կ'ամ զ՞ր իշխ-
պէս տեսանք, չ' անյին տաշքը մասած է նուրբ-
թափի մ' աստիճանին վրայ եւ այլուստ տեղի ունե-
ցող անգրագուն զարգացման չեմ մասնաւում. Ճիշդ-
այսպիսի զարգացում ունեցած է չ' այնին տաշքն
Հնդկեր. և դրանք. ասոր իբրև օրինակի մեջ հաւա-
նականութեամբ պիտի դատուիք վարը՝ վե՛ր բառը:
Ըստ Հանրապետ սասամական + չ' ստուգին միշտ
այս որդիւնքն ունեցած է իշխ որ ունեցած է
քմանակատառական + չ'. (Եթե թի < Ն, ճի > Յ,
Ճի > Լ, զ. ս. Գր, բառ. ունեմութիւն):

Կառավարության երես ետքը մասցած ըլլապարագ է ի իրենք ինքնակաց մայն մը՝ բայց առկարգելի չէ նեղութիւնի շրջանակնեն մայնաշաղաթութիւններ մըն աւ. Կիրար դիրքին երեւալ զայս. ո՞է այսպիսի եղանական կապեւ իւր համանիշ հոգի եւ յայի բարերան հետ, որ մասամբ *^(շ)ը եւ մասամբ կրծաւել եւելով *^(շ)ը կարմատած արմատ մ'ընդունաւի. Հոգի առանքին հետ անշուշտ աղբու ունի ՄՏ Էկէի (MSL X 278) տարբեր կերպով մեխածառաւ. շանչ, նշում (ուր և լվերթառութիւն իրայց պալաւ, հմտ. Խոշում, իրանցին § 14.) այսի իսկ առաջ եւ հոնչ, հայեր բառական ալ իւր ըլլայ շնչելու անառատ արմատ մը կիսան անանցիւ. Արմատ պայտ եր մերձաւրապահն *ՕԱ, *Ար գրութիւ ըստ պայման թիւ առաջ ըլլալու եր չ: Բայց ամենզի ենթաքարտիւն շատ անապահով է, եւ առելի անապահով կը լլար հաղ-որդ եւ լու-ուղեծ բարերան կապահանդիւն մ'են եւ ադրբելլ (*ՈՅ-գերեն մունական արմատ մը, հմտ. լատ. al-ter): Հայ-

եւ շալ- ձեւերուն քով կը դանուի նաև է գոզ-
(գոզ- մաս) եւ բող- (բող- յաց), իսկ նաև մասնակ-
տար եր հայերթ պատճ մշ առ հասարակ պիտի յա-
մախար եւ են որ շալ- ի քով հալ-, եւ շտի բարին
քով նօրի կրծան շատ դիրավթեամբ պարզ դի-
պարաւ 87. ու ամենի իր համակարգի չ մատինի հետ-

որ նույրթափակ մ'ասահճանին վայր կը պահէ յա-
ռաջնդաց հնդեւը. Ե մը: Արդէն § 82ի մէջ
տեսանք որ է ներս, որուու են ամենայն հաւա-
սականութեան եւմբ - ԵՇ վերջառութեան մը կը բո-
վագակին: Կը դուշակիմ թէ նեւեմ բայց իրենա-
կամը ըլլայ: (Պէտք է մՏSL VIII 289 տառած մէկ-
նութիւնն ինձիք ամենեւին համազիշ չ'երեւար). Եւ
որովհետեւ «սորթիւն» եւ «ոյժ» ինստինտը
հնդկէ թէյս բառին մէջ ի մի միացած են, կը նշա-
նակած թէ որութիւնը ուժի (ինորո զօրութան)՝
առանձին մէկ տեսամիք կ'ըմբռնուէր, ուստի նեւեմ
կիսար կամ ուսենալ հնդկէ: Խավին «զօրաւոր եւ
բարսին հետ»: (Կամ նեւեմ փոխ առանձին բառ մը
է յուն. Ե՞շ չ'ա է): - Եսաւ նցի ծագած ծայնին
այ բառապիթին անշաշչա անփոփոխ կը մնայ: Թե՛
թեւ օրինակ մինչ է որոյ (զր Պ. Ենաւէն 1F. Anz.
XIV 50 հաւասան արձանագրութեանց մէջ գտած
իր համար): ոյս բառը կիսար թէրեւն հնդկէ:
շշնաց-«բարձր», բառին հետ աղքար ուսենանք: յա-
մենայն գէցոս (ինչպէս որ ուստին ածանանց ցըց
կու այս) - ոյ իրեւու վերջառութիւն բաժնեւու է: Անման վերջառութիւն մէջ կը տեսնուի շատ մ'ու-
րիշ անձ յատարակութան բառերու մէջ ծուռայ, յա-
ռայ, փեռայ, հայոյ, երեխոյ: Եւ որովհետեւ այս
ուսեռեր փարմանենք են, դիրաս կիսան մէնի
եւեւն յառաջ բերուիլ: Ասոնք ի բնէ անշրջա
վերաբեր կամ հաւաքական ամսաներ էին: Առօտ ծուռայ
առայ, յառայ, ընդոնին, ըլլալու եր: Անշրջա պիտ
ուսեռայ, ընդոնին, հայութ, հայութ, հայութ: Հայութ յանու,
ոյժմ յոդնակիլ, բայց ի սկզբան անդ ստուգիւ
երկիր հաւաքական մը ի բառին: Վասր հակա-
սակը - ոյ վերջառութիւնը կիսայ մէնի վերա-
սուր հնդ ուր ածանան է, այսպէս նորդորուայ,
ոյժուայ (այժ). ստայս ասկիս բոյորովին ապահով
ու չէ, վասն զի հնդեւը. - Եւ վերջառութիւնը
առ անդամագոյն կազմութիւնները՝ ինչպէս իսուս-
րին, - մորուայ (վերջառութիւն - մէնիո) գոյա-
սունները թէ ածականներ յառաջացած են: -
Ե կէ (Esquisse էջ 29) կուզէ ապահովանել-
թէ սկզբանայն մէն: Հայերենի մէջ կը ներկայանայ
օրեւու երէ: (Երէու): բ' երգամայնական մի արտա-
անունեան մասորդ մը պիտի ըլլայ: գէրախ-
ասար ասու կը հաւաքակին ու մայսին իւնին, այլ
ու թուականի միւս ածանուումները: պյառակ իւն-
կիւնանաւ, ից (միացեալ, ընկեր) (Պէտք է մՏSL
VIII 296), իւս, իոյ (խողին) (§ 38): Եթիւլիս, եր-
կու որեւու կապակցութիւնն ունենալու չէ յուն:
Եօս օք հետ: արդէն ինամիք բառեր եր (վաս-

տակ) եւ էին սեռ. Երին (երկունք) բորբոքվել կը չերքեն այս ներթագործիքներ. Ընդհանապահ ձախապէտ գուղութիւն շնոր գոթ. յարհեանք համ համեմատելու (այս բառու ամազուան առողջարարութեան նկատմամբ հճման. Հըլից Gutturale էջ 5). Հնդկեր. արմատ *perg- կամ *perg- եւ 2եր կրնա գտնել որ Մէջ է ի ներթագործիքներ. ծր- ի մասին, պատշաճ ժողովրդական սուսակոսոր. մը:

ՄԵՆՔ § 29ի մէջ հաւանական դտանքը որ
քմառագաստականները սի առջեն քմական կ'ըլ-
լան։ Այն ատեն միեւնո՞ն բախտն ունեցած ըլլա-
լու են նաև սի առջեւ։ օրինակներ ծանօթ-
ինն ինչ։

Ի թէրթին KZ XXXVIII 197 եւ հետեւ.
ընդունած եմ որ կայսերէնի մէջ յերեւան կ'կլէտ
իրը և իսկ զնիք-իրը Յ: Ասկէ կը հետեւի՞ թէ ի
նկատի ունենալով՝ արտասանութեան կ'կրապ՝ կ
ինչպէս ուրիշ շատ ք գրի մէջ՝ նյոնգևու եւ փի
առաջնու բացա բացամասն եղած է: Արտասանութեան
դրիք նկատման բաց բացամասն եղած աւելի դիրքա
կը ձայնաշրջունի՞ն՝ քան փակ բազամայնները, ինչ-
պէս որ § 14 ին մէջ մտադիր ըրի: Այսպէս էեւ նախ
եւ առաջ սկիզբ առած Տ ձայնը կիս միջնոր-
դուուեամբ չէ Տ ձայնաշրջուած ըլլա: Թէ էսկէտ եւ
հնգերը, չէ Տ ծագուած առած չ անփոխու մաց
եւ ձայնաշրջուզնաւ:

§ 38. Հաւանականապյուն՝ ինչպես յաջորդող է կամ ա, նոյնպէս ալ յաւագնթիք այ է կամ և տոյնախիք պահպանիք բարեգութիւն մ'առեցած է հնակը. Նրերեւ արտասանութեան կերպիք փայտ. Այժ նշանամուր հազիք թէ ժառանակաւե երկրորդարար զարգացած երկրաբաններուն միեւ տարբերութիւն մը կը նշանաբու: Հնակեր. Ո՛ւ եւ Անյայեւնին մէջ անփառութիւն մացած են, եւ օք Եւ օք բառականապյան մէջ եղած են եւ եւ. (Հման. Հ. Ե. ի բառականապյան մէջ եղած ի թերթին ԿՀ ԽХХХVI 99).

* Նմաներազության (գերմ. Umseaut) բարոր կը շաշակէ մասնաւոր մը ավանդական մասին մազցողութեամբ եռանգամ և կամ զուարութիւնը: “Նմաներազության, զամանական մասնակիւնն են՝ Նմաներազության, որ է և մը կամ ։ ունեցնեած մասնակիւնն մը յառաջ կու պար. գոթ. նիւթա գերմ. բալլ. 2) ու. Նմաներազության, որ չէ մը կամ և ունեցնեած մասնակիւնն մը կամ աստամածիւն մը յառաջ կու պար. օք. ունիս զամանական հիւս. ովկ. Նմաներազությունն տարբեր է մասնակությունը պաշտամարդութիւնը (Vokalharmonie), որուն մէջ վաճական մասնակիւնն ունի մը ին խոսքան (զ. օք. թօք. չառուկ պիթիւն, և՛լ յառ-մակ պետիւն..”

ժամկե նաեւ պի հարելիութիւնը թէ թէ երեսն ոչ
թէ մաքր ձև եւ ԱՌ կ'արտասանուէր ոյլ աւելի օն
եւ օն (շատ քաղ Ձ եւ Ձ մոյնով)։ Արդէն ի թիրթին
KZ XXXVIII 201 խօսութէն թէ Ծնկեր է ի բրեն-
ի ի մայ - երեարքանակերտ վերը (ասի, երեարք),
մերջապութեան կողմանէ - ունենաւու, բարո-
նիւ - KZ XXXVIII 219 եւ Հետեւ)։ Եղանակու տե-
շառացած անեւ ի երեարքանակերտ վերը։ Բագրա-
պաննեան (առ Հ. Հ. Դադիկ Աւ. 1903 էջ 380) - մե-
ջու իրաւանք զի՞նէր կը կասկ իրէ բայց հետեւ
(միեւ բառին սույնութեան մասին՝ հմտու-
թիւ ըստ Հ. Հ. Դ. 1475), - որ վերջաւորութեան մա-
սին՝ հմտութիւն. § 81. արմատական միւն բառ օւսի-
ւունքներ, հմտութիւն եղ. երրորդ գեղեցի-
քիւն ծագած տայինեւն։ Խմեն եւ աւելացներ մին
ալ կայ գոթ. արօնի բառին մէջ. (Բրուգ Ման,
Grndr 11 286)։ Խնձի կը պահիսն օրինակեր եւ երե-
արքառաւ ները գույք գույքութիւն զ. ցի համար. և երե-
արքառաւն ենոքը՝ ասոնք ին հետ իր մթանան, եւ
իշելուն Ան բաց բաղադրայն կ'ըլլիւն զ. գ. գր-
աւու եւ որովհետեւ ը ընդ համրապու իի հետ զու-
գընթաց կը զարդանայ, կը սպասուէր որ ը երե-
արքառաւնակերտ վերը բաց բաղադրայն եղած ըլլար-
ուայ արգեսք երեարքանակութիւնը թէ բացամասնու-
թիւն։ Այս սեղզայ վերաբեր ի հետեւ կանական
իշելուորութիւնն առն (որպահն եւն), որուն և
այնք մի ինուր հնագեր. ի կամ մի համապատա-
սանեան թէ երեարք «արյան» ծագած հնագեր. «արյէն
իշերերի երեարքի աստիճանաւոր արականին
Շնուր» որուն եւն բառերուն մէջ չ. 92. (Հմտու-
թիւնակցեցնանի ժողոված - վերջապութ բառերուն
նուն ցանին ի թէ երեթին «Հանգ. Հայադիտութեան».
Ա. 59. եւ Հետեւ)։ [առն վերջաւորութեան մասին
հմտութիւն. Սա եւ բանց. Օ տակ նազամային Վան-
շինիւթ վալեմանդ եւ արմակուն լայն, էջ
14 եւ Հետեւ. բայց ես չեմ կարծեա որ առն վեր-
ջաւորութիւնը փոխառեալ է]։ - Միջակթաւերն
(ամենն ալ) երեարքառաւ մէ վերը այսպէս կը զա-
գանան հնացէս մոյնասք մ'եւոք. ույս, ույս-
ւոք 8 29, դդէ, ույսներ։

§ 39. Նորանոր երկարաբառներ սկիզբ առած
են պյուսայլ կերպերով. վերամասնի օրինաց ազգեր-
թաքակար ծագած են՝ նոր, ծագութառ առած հաս-
տից և ձեռն էնու ՞հայր, ըեղ ՞ծեղու, հնդեւք, եթերէ,
հայականապէս ՞հայութ, առաջ գի մեր (այսինքն՝
ինքը շմանեան) հայկան տառապարհութեամբ՝ և
ու կ այսպես մէջ գրուած առարերթութեանը բա-
րական կուսակ չափի ոչ թարսէնինի եւ ոչ
լեզուաց պատմութեան մէջ Ա Երշատաւ ու մը
Ենկա այսօք համբ եղած է (եթէ հորդման ու-
իշ ծեներու ազգեցութեաբ մնացած չէ, ինչպէս
խավանէ զյայկանանունը մէջ եղած է). Բայց ասկէ
ի հետեւիր ու ի հրաւացի ըլլայ այն ենթագրու-
թիւնը թէ չ, ինչ հոյերէնն մէջ նախորդ ճայնու-
որն հետ երկարաբառ. մը կազմած ըլլայ կարելի
ր ույ (ու ուղաղանունը) եր (Ո ողակ), առական
եւերը (հման, Մ եւ յ, Հանդ, Հայագիտ, Տ 1.148) ախագու մը մնինել՝ որ որ վերջառառու ու-
իշ գերանունական սեռականների անցած ըլլայ.
Ես այս պարապային ու եւ ե կինային ներկայացնել

Հնագերը. զ՞օյց եւ զ՞երյօ: Հմատ. տակութիւն եռու-
(Եր., յան. և լ.), Թուայ յառաջացած չի եռու: Ակրամացած օբիսաց հետ առաջացածքին մ'ունին
այս կերպարանները, որոնք կը գտնուին
բառերու մէջ՝ այս, դոյն, նոյն՝ ծառած ձեւերեկ'
*ոս, *ծօ, *օծ եւ վերաբական բառե մէջ՝ *ոյո-
(KK XXXVII 239). Կամակամնելուամբ առաջ գույն առաջ առաջ կերպարանին մտնին՝ որ անկախութ-
յեւերուն մէջ կայ, այսպէս՝ ուղարց, հմատ. § 82.

պար ուղղական ձեռ մ'ալ՝ վնա), յատե ուղղական տեղ ձեռ ալ (սեր. ուղ-ն) պէտք է որ այսպիսի բարեկարգեց յատա և եկած ըլլայ (ածաշաշ, չէ անցման հի ձեռին գէտ ի եւ), Աւատի բացրոց է, թէ հու ննդրոյ նիւթ եղող ոչ անմական երկրարառութեր, Ես ու իս աւելի կրտսերագոյն են՝ քան մերժամային օրէնքները, որով զարմանալի բան մը լի որ փախառալ բառերուն մէջ տոնին կ'երևան։ Եմք նախակած ճայինին երկրարառացման օրինակ մը։ Ասոր հաւատակի ոչ կ'երևայ թէ վերջանային մէջ ուղղ կ'ած է. Քան զի ուղղ վերջարող գողոց անուանը (Ծեյ է անդ էջ 502) ինչպէս ձևուած (ձևաչէ) շեն կրնար բաժնութիւ ուղ վերջարող ածահաններն եւ գերբայիններն (ուրու յուրէ է, կոնու յոննէն) կրնայ հիմ գերբայ ներկայ մ'ամամ մ'ընդունութիւ (Օնթ-լո, Հման. Տ. 17), հման. ին-դր-նէ (Հնդեւր.-Ռ.-ով) եւ ուղ վերջարող գերբայններ. Առ ի (ի խոս ու-արաբ, ուրիշ նախարար ու-արա-մատ) ազեր ունի հուզվ բառն հետ՝ թ. 30, Գ-ի ունի՞ բառ Մէյ է ի (ամդ. էջ 495) երկրբայնն ձեռ մըն ալ՝ իւղ-ն Բայց քանի որ հիմ ձեռաւ գրա ուղղարութեան իւրիզն վայ բառն հրմայ իւրաց իւրացն իւրացն իւրացն իւրացն պատութիւններ շեն եղած, սատրի պէտք չէ պա-ուղղարութեան բացրոց կարեւորութիւն տալ- եթէ որեւէ նախակոթիւն ննդեան, այս տան սորիք՝ սկզբանական ձեռ մ'ննթագրէր, այս տան սորիք՝ — Սիրիամութիւնն ի ճային առջեւ ուրններ բառին մէջ՝ թ. 30 16 — ։

(Ե-բառակիցիւ)

(Հ-բառակիցիւ)

Հ 6.

7. Հ. յ. գովիճ բառը եւ լատ. Ծութ ձուր, Հ. յ. ի մէջ ու-ան-ի մէնուզ երկու տեսակ բառեր ունինք, առաջինը՝ զգենում՝ նշանակութեաբ ա- ծագեր. *ov-ընունի (հման. նաեւ պատմառական causativ գ-ու-ց-ու-ն-ի-ր = *ονουσκήγημει 'զգե- ցոցնանի' պահնանի ի վերյ ևւ սուս-սուս-), երկրորդը՝ ու-ին-ի իշեւաննել ի գիշեր, կալ ուրեք մինենց ցառաւում՝ Հնդեւր. *ան-ընունի։ Հ. յ. պատմին 1. 'զգենում' աւետու աօթր- կաշին, լիս, այս ի կօրինենք ունենալ' ան-ու (անկերեցի՞ ան-ի)՝ կօրչին գրենում՝ Հալ. օհ- ու-յա 'եղաց, լսու, ind-u-o 'զգենում' ու-մը. առ- օնինիս 'induumino' բառերան կը պատկանի եւ իրեն բառ արտաք. *ov: *oves ըլլալու՝ սունի- պատմառական նախակոթիւնն իւրացն պատմառական նախակոթիւնն իւրացն պատմառական

ւենին, Խուանառուս) պյուսփի փօխանակութեան չէ նութարկուած, ուրեմն հոս գորդացումը գոնդազաւացում են և հզան է քան ի առ առ առ Արդէն վերա յա շատ բնակուածն օրինակեան, որ կը ցուցնեն թէ նոդեւք. Եթէ պյունառորդի փօխանակ փակ բաղադայնիք մը վերջն իրը ն կը ենայ (Ե-նի, Հոնան-Են են):

၁၂၁

ՀՈԼԴԵՐ ՊԵՂԵՐՍԸՆ

6.

Այս հնագույքը օվօ/ արմատէն է նաև
յուն. δίς (*ov-i-sθν) — սկր. avi-ś, լատ. ovi-s
θn., սպ. Տայց. յուն. սւեֆ. հերկր. օi, դաշ.
*avīn avistr ‘ավին ոչխարաց, բանի մէջ, մի-
ավին. Հաւ. օվ-i-ca ‘լինար, մ. Prellwitz, Griech.
Etym. 221, Fick *Il, 59, բայց արմատէն է **ovei,
համ. Հ. Հ. Հաւ — լատ. avi-s ‘թաշուն, սկր.
Վայոս — *vēyōs ‘սոյթ, **avei-էն մ. Hirtz
Ականտ.

Ἄδιαλει: Ερμήνη μη λύσω. ὅντες-το, ***Ὥνο-τη*** 'ἀπο-' ήτε γνωστόν.
τίσιον, ***Ὥνιοτη**, ἀλ λέγεται 'ώνη-ώντη-ώντη, διαδημητής της'.
ζήσιμη. Έτοιμη ρωτήν ἀλ, πρέπει μή την την παραβεβαίωσην.
παραβεβαίωση, παραβεβαίωση, παραβεβαίωση, παραβεβαίωση.